

Figuur 9 Overvallen in Sassenheim en Lisse

Wie was Wilhelmus Petrus Heemskerk (1889-1945)

Willem Heemskerk (1889-1945) en zijn vrouw Jans Rotteveel waren sinds hun trouwen op 30 april 1920, pachters van boerderij Heerweg 443 te Lisse, nabij de Engelbewaarderskerk aan de Beekbrug te Lisse. Ze huurden deze boerderij van Oom Willem Heemskerk

en zijn vrouw Maria Hoogduin. Willem en Jans kochten de boerderij in 1942. Drie jaar later vierden ze hun 25-jarige bruiloft. De 2de wereldoorlog trof de familie op allerlei manieren. In Juni was zoon Hein Heemskerk voor de *Arbeits-Einsatz* naar Duistland vertrekken. Onderduiken was geen optie, anders zou de oudste zoon Jan, nodig op de boerderij, opgepakt worden. Regelmatig hadden de Duitsers van alles nodig van de boerderij. De brik met paard werd bijvoorbeeld vaak gevorderd, bijvoorbeeld om transportwerkzaamheden in de duinen te verrichten, mogelijk voor de aanleg van de Atlantikwall. Om verlies te voorkomen werd de brik bij Bergman verborgen onder het stro, maar deze werd uiteindelijk toch gevonden. Bij Maarten Duineveld werd ook paard en wagen gevorderd en dan ging er iemand van Duineveld

mee om te zorgen dat deze terugkwam. Meestal ging dan zoon Siem mee. Een keer dat Siem niet meeding zijn het paard en de brik niet meer teruggekomen. Willem Heemskerk hoorde dat deze op t station Lisse was. Bij aankomst zag hij t nog net wegrijden op n trein. Het paard (bruin)²⁰ en de wagen zijn niet weergekeerd. Vader zei hierover: “Als dit het ergste is wat ons kan overkomen, belangrijker is het dat Hein terugkomt uit Duitsland”. Zoon Hein zou zijn vader niet meer zien, Hein kwam eind mei 1945 terug uit Duitsland.

De overval op de boerderij van Willem Heemskerk²¹

Op de avond van de tweede mei, tegen een uur of half acht gaan twee geüniformeerde gedeserteerde Wehrmachtsoldaten (een grote en een kleinere) op strooptocht in de buurt in buurtschap De Engel, Lisse. Ze waren op de fiets. Fietsen die ze mogelijk eerder bij Jan Warmerdam (Sophiahoeve) hadden gestolen. (Of anders aan de Akervoordelaan...)

²⁰ Anderen zeggen dat alleen de brik is meegenomen

²¹ Verslag Familie Heemskerk en Van der Vlugt. Zie ook: Olivier, 2005, Amsterdam en Van der Voort, 1990

Ze kloppen onder meer aan bij de achterdeur van Adriaan van der Vlugt (eerste huis aan de laan naar Heemskerk komende vanaf de Heereweg), maar die weet samen met zijn vrouw te verijdelen dat de twee binnen komen.

Daarna volgen de twee, die behoorlijk wat hebben gedronken, het laantje in de richting van de boerderij van Willem Heemskerk²². Die heeft, zoals hij elke avond gewoon is te doen, in verband met de verduisteringsvoorschriften, alle luiken voor de ramen gesloten. Onder in figuur 8 is duidelijk dat dit niet gold voor de opkamerramen.

Figuur 10 Boerderij van Willem Heemskerk, Heereweg 443, Lisse. Rechts t opkamerraam waar men bij kon door op t kelderluik te klimmen (Schilderij J. Hogewoning, 1987).

Het was woensdagavond 2 mei 1945 tussen 9.00 en 10.00, toen Willem en zijn vrouw Jans gestommel rond de hoeve hoorden en de hond Fikkie aansloeg. “Ga jij even kijken”, zegt hij tegen haar, “Als het Moffen zijn, laat ze dan maar hun gang gaan want alles zit goed dicht. Ze kunnen toch niet binnenkomen, misschien dat ze wat kippen stelen, maar dat is het ergste niet”. De twee zijn om het huis gelopen en belandden op een gegeven moment aan de kant waar de opkamer is en waarin de twee ledikanten staan van twee dochters van Heemskerk (Corrie en Nel). De kleinere klom op de luiken van de kelder en kon toen met een geweerkolf het raam van de opkamer inslaan, waar hij eerst wild op had geklopt. Corrie Heemskerk: “Vlug ging ik mijn bed uit om vader te roepen; mijn oudste zus (Nel) bleef in bed” In de slaapkamer van vader en moeder was ‘t glasgerinkel te horen, alsmede ‘t roepen om hulp. Er was een soldaat (de kleine) door het

²² De avond ervoor zouden ze bij de Akervoorderlaan een fles jenever buitgemaakt hebben bij een roofoverval (Piet Heemskerk).

kapotte raam naar binnengestapt, die stond aan het bed van Nel met het geweer op haar gericht. Vader was in één sprong zijn bed uit na het gegil van de kinderen en rende naar hun slaapkamer toe²³.

Hij gaf een brul: “*Weg jij, eruit met jou*” Het geweer werd op hem gericht en overgehaald. Een kogel doorboorde zijn buik en het hout en sloeg de kalk uit de muur van de kelder en ketste terug in t hout van de opkamer. Deze kogel werd later door Hein gevonden tussen het hout van de bedstee gevonden en is bewaard gebleven²⁴.

Figuur 11 Foto van de kogel, die vanuit lage positie door de buik van Willem Heemskerk en vanachter eruit in de trap van de opkamertrap sloeg.

Willem Heemskerk stortte in elkaar bij de ingang van de slaapkamer van zijn dochters. Moeder, die achter hem stond, ging terug naar de voordeur om hulp te roepen nadat ze nog snel de deuren van de bedstee waar Kees en Piet lagen dichtdeed

(met Fikkie erbij). Bij de deur stond de langere tweede soldaat met het geweer op moeder gericht. Moeder haalde hem binnen en zei hem: “*Kijk nou toch eens wat die andere soldaat heeft aangericht*”. De soldaat kwam dus via de deur naar binnen en was kwaad op zijn kleinere collega, dat hij geschoten had.

De dochters Nel en Corrie mochten niet bij hun vader komen en werden met het geweer teruggeduwd. Oudste zoon (Jan) was inmiddels naar beneden gekomen en die vluchtte naar buiten om hulp te gaan halen bij de burens. De twee soldaten kwamen achter hem aan, maar Jan wist zich te verschuilen in de sloot. Ze vertrouwden het niet en vluchtten weg op de fiets richting Sassenheim. Piet, Kees en Siem kwamen van beneden naar boven en zagen hun vader liggen. Nel en Corrie zouden zich hun hele leven nog de gezichten van de twee Mongolen voor zich zien.

Het vertrek van de twee gaf de familie de gelegenheid om zich om hun vader te bekommeren. Nel rende naar de zusters en de pastoor (J.C. de Groot) en de kapelaan (Huibers) om hulp te halen, terwijl de burens zowel naar Sassenheim als naar Lisse snelden om een arts te halen. Eerst was daar Leo Berbee met Dr. J. Dommissie uit Sassenheim, die meende niets te kunnen doen. Adriaan van der Vlucht ging Dr. Haase

²³ Naar Olivier (2005) en Amsterdam en Van der Voort (1990)

²⁴ In bezit van Piet Heemskerk

halen die met de Ortskommandant van Lisse (een hele dikke) en hoofd politie Minck²⁵ terugkwam in Minck's motor met zijspan. De laatste maakte na een onderzoek van de kalk in de kelder een soort proces-verbaal of politierapport op²⁶. De kogel kon hij niet vinden.

Willem Heemskerk lag bloedend op de vloer, en werd met de komst van de dokter op bed gelegd. Dr Haase uit Lisse kon alleen maar constateren dat hij levensgevaarlijk gewond was en dat hij bij vervoer naar het ziekenhuis (in Leiden) al snel onderweg zou overlijden. Er was echter niets meer wat men voor hem kon doen, de kogel had zijn buik doorzeefd, en bij bloedde dood.

Waarom? Een zinloos geweld. Zijn laatste woorden waren “*Wat toch een tijd*” en “*Wees toch voorzichtig*”. Hij riep na het aanroepen van zijn broers ook nog speciaal om Hein, daar maakte hij zich het meest zorgen om.

Dochter Rie kwam net binnen op het moment dat hij zijn laatste adem uitblies. Zij was bij Oom Jan Piet Rotteveel (bij Dever, Lisse) aan het ‘logeren’ en was snel opgehaald, ze wist natuurlijk niet wat er aan de hand was. Willem Heemskerk stierf ‘s morgens 3 mei 1945 om 1.15 uur. Op 4 mei ‘s avonds werd de Duitse capitulatie afgekondigd. Op 7de mei 1945 is Willem

Heemskerk begraven. Hij was 55 jaar. De bloemen op zijn graf waren deels dezelfde die gebruikt werden voor de 25-jarige bruiloft die nog op zondag 29 April was gevierd.

Figuur 12 Oranjekoerier 17 Mei 1945

²⁵ Naast de Ortskommandant van Lisse was er burgemeester H.J. van de Berge (* Limburg, NSB, sinds februari 1945), Hoofdwachtmeester Johan Willem Minck (*1900, Groningen, getrouwd met 'n Duitse, Antonia Metelka) en wachtmeester Marius H.C. van Aurich (* 1910, Amersfoort). Allen werden in de loop van 1945 geschorst.

²⁶ Dit proces-verbaal is niet gevonden in het GA van Lisse.

Hoe ging het verder met de twee gedeserteerden?

Men is het er wel over eens dat de twee Mongolen in Wehrmacht uniform al in de loop van de avond van 2 mei gevlucht zijn, op de fiets, richting Sassenheim. Waar de bronnen en de verhalen het niet over eens zijn is wat er vervolgens gebeurd is.

Volgens het dagboek in de laatste week van de oorlog van Sassenheimer D. (geciteerd door Amsterdam en van der Voort, 1991) zijn er op vrijdag 4 mei twee Duitsers gearresteerd. Deze twee zouden al enige tijd als rovers de streek onveilig maken. Bij een van deze rooftochten hebben zij veehouder Willem Heemskerk hebben doodgeschoten, aldus t verslag. Op dat moment, 4 mei 's avonds werd de capitulatie bekend, waren de Binnenlandse Strijdkrachten al actief bovengronds. Volgens diezelfde BS waren er op 4 mei geen Duitsers meer actief in Sassenheim. Mogelijk hebben de BS de twee gedeserteerden, die bij burgers waren ondergedoken gearresteerd. In ieder dragen de Binnenlandse Strijdkrachten op 19 mei 1945 twee "Mongolen" over aan de Field Security in Haarlem aan 't Kenaupark²⁷.

Field Security was een onderdeel van de Canadese bevrijdingstroepen die 8 mei 1945 Haarlem waren binnengetrokken en de gebouwen van de SD aan t Kenaupark overnamen. Gevangenen werden onder andere te Halfweg ingekwartierd.

Later zouden ze dan samen met andere Turkestanen gerepatrieerd zijn naar de Sovjetunie. In juni en juli van 1945 werden de in Nederland krijgsgevangen gemaakte militairen van de *Turk-Bataillone* naar de Sovjet-Unie gerepatrieerd. Zoals eerder aangegeven is het waarschijnlijk slecht met ze afgelopen, omdat ze als ex-Wehrmacht soldaten door Stalin gezien werden als verraders.

Figuur 13 Hotel 't Bruine Paard en de NBS hoofdkwartier te Sassenheim, vanaf 4 mei 1945 (Bron; Amsterdam en van der Voort, 1991)

De familie komt op basis van secundaire bronnen tot een heel ander verhaal. Al op 4 mei kwam Hoofdwachtmeester Minck terug op z'n motor met zijspan. Hij stelde de Wed. Jans Heemskerk-Rotteveel gerust, deze maakte zich namelijk zorgen of de moordenaars nog terug zouden komen. Minck gaf aan dat deze gearresteerd waren (in Sassenheim).

²⁷ "Twee Mongolen die bij burgers waren ondergedoken werden uitgeleverd aan de Field Security in Haarlem Kenaupark" (NA No toegang 2.13.208, invent. 3559).

Het verhaal dat in de familie rondgaat is dat de twee vluchtten na de aanslag. De kleinere soldaat zou de grotere soldaat na een woordenwisseling hebben doodgeschoten. Dit zou gebeurd zijn in de buurt van de Warmonderdam en Sikkens, mogelijk al op 2 mei 1945 's avonds. De genoemde schutter zou door de Duitsers op 3 mei (of 4 mei) geëxecuteerd zijn. Er zijn twee verhalen in omloop hoe dat gebeurd zou zijn. Piet Heemskerk hoorde na de oorlog van zijn leraar De Vries van de Technische School in Leiden dat de man zou zijn vastgebonden in een tuin in Leiden/Oegstgeest en met een granaat geëxecuteerd. Kees Heemskerk hoorde van neef Leo Heemskerk uit Warmond dat de man zou zijn vastgebonden aan een paal bij Hotel het Bruine Paard in Sassenheim²⁸ en aldaar met een granaat zou zijn geëxecuteerd.

Voor de executie en moord op de beide Turkestanen is geen bewijsmateriaal gevonden. Het was op 28 april bekend geworden dat prins Bernhard met de Duitsers een wapenstilstand was overeengekomen. Het verzet diende met onmiddellijke ingang zich te weerhouden van sabotagedaden en liquidaties; ook de Duitsers zouden het fusilleren staken (De Clerq, 2007).

Tenslotte

De twee Turkestanen zijn mogelijk al voor 21 maart gedeserteerd omdat toen de rest van 't bataljon toen werd ontwapend. Waar de twee wapens (karabijnen?) uiteindelijk zijn gebleven is niet duidelijk.

Mogelijk is nog iets te vinden over de twee mannen in het Militar Archiv van de Bunderarchiv te Freiburg.

Wellicht is er ook nog iets te vinden in het archief van 't NIMH te Den Haag zoals bijvoorbeeld via 't daar toegankelijke Kriegstagebuch 347 Infanterie Division

Amsterdam en Van der Voort refereren aan het ontwapenen van Wehrmachtsoldaten en SS-ers op 13 mei 1945 door de BS van Kraak. Deze soldaten zouden bij Stalingrad gevochten hebben. Het dossier Amsterdam en van der Voort van de GA Lisse is echter zoek.

²⁸ Duitse officieren waren tot 3 mei ingekwartierd in dit hotel.

Bronnen

Over de overval op Willem Heemskerk: Het bovenstaande familieverhaal (Nel, Jan, Hein, Corrie, Wim, Kees en Piet Heemskerk) is grotendeels opgetekend door van Amsterdam en van der Voort (Een bollendorp bezet, 1990), en Olivier (Wat toch een tijd, 2005).

Amsterdam H. van, P. van der Voort, 1990. *Een bollendorp bezet*. Lisse '40-'45.

Amsterdam H. van, P. van der Voort, 1991. *Tienduizend vreemden over de vloer*. Sassenheim '40-'45.

Postma, F.H., 2003. *De repatriëring van Sovjetonderdanen uit Nederland 1944-1956*. Mythe en waarheid. (Amsterdam 2003). *NIOD US 2.52*

Olivier E., 2005. *Wat toch een tijd*. Initiatiefgroep Herinneringsboek Lisser Oorlogsslachtoffers 1940-1945.

Houterman, J.N.1993, Eastern Troops in Zeeland, The Netherlands, 1943-1945.

Lunsen, D. van, 2014. De mongolen van Callantsoog, 1943-1945.

Granaataanslag in Oegstgeest: <http://www.wimhoogerdijk.info/oegstgeest/oegstgeest3c.htm>

Daan de Clercq, 2007. De Olmenhorst in oorlogstijd. Uitgave van Stichting Haarlemmermeers 5 mei comité

Bronnen over Mongolen 1945 en Bataljon 787

<https://www.julianadorp-parelvandekop.com/jdorp-wo2/jd-39-45.htm>

<https://duinenenmensen.nl/de-mongolen-van-callantsoog-1943-1945/>

<http://www.fortificatieforum.nl/viewtopic.php?t=3987>

<https://www.geheugenvannederland.nl/en/geheugen/view?coll=ngvn&identifier=ZMNS01%3A28765>

<https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/verdieping/blog/165-het-ehrenfriedhof-van-alkmaar>

<https://tijdschriften.archiefalkmaar.nl/issue/GEE/1999-08-01/edition/0/page/8>

<https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=2231&miaet=1&micode=575&minr=2464419&miview=inv2&milang=nl>

<file:///C:/Users/Willem%20Heemskerk/Downloads/D01-0100007-Pioniertruppen.pdf>

<https://www.coh2.org/user> (bwfqWfP2thJDnUu)